

INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIDAN OLINADIGAN DAROMADLARNI SOLIQA TORTISH MASALALARI

Qudratov Jahongir Qahramon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10418203>

ARTICLE INFO

Received: 15th December 2023

Accepted: 20th December 2023

Online: 21th December 2023

KEY WORDS

Intellectual mulk, intellektual mulk obyekti solig'i, litsenziya, soliq, daromad solig'i, royalti.

ABSTRACT

Intellectual faoliyat natijalari texnologiyalarning o'zaro almashinuviga ta'siri tufayli va boshqa ijobiy tashqi ta'sirlarning yaratishi sababli, iqtisodiyotning o'sish sur'atlarini tezlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Intellectual mulkning iqtisodiy rivojlanishdagi roli soliqqa tortish bilan bog'liq bir qator omillarga, xususan daromadlarga soliq solish bilan asoslanadi. Intellectual mulk bilan bog'liq tijorat operatsiyalari hajmining ortib borayotganligi rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda daromadlarni soliqqa tortish borasidagi bir-biriga zid bo'lgan qarashlarni ilgari surilishiga sabab bo'lmoqda. Bular (i) intellektual mulk bitimlarining soliq bazasini himoya qilish va (ii) mualliflik huquqi doirasida o'z-o'zini rivojlantirishni rag'batlantirish. Ushbu maqola rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar misolida intellektual mulk bilan bog'liq tijorat operatsiyalari uchun ichki daromad solig'i rejimini qiyosiy tahlil qiladi. Turli davlatlar daromad solig'i rejimini tahlil qilish, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda Intellectual mulk bilan bog'liq bitimlar yuzasidan topiladigan daromadlarni soliqqa tortishni qiyosiy tahlil qilish imkonini beradi, hamda mazkur davlatlarda intellektual mulk obyektni tijoratlashtirish bilan bo'g'liq operatsiyalardan tushadigan soliq tushumlarini olishda turli yondashuvlar mavjudligini ko'rsatadi.

KIRISH

Rivojlangan intellektual mulk bozorining shakllanishi va o'sib borishi yangi O'zbekistonning dolzarb ehtiyojidir. Intellectual mulk obyektlariga bo'lgan huquqlarni o'tkazish yoki mazkur huquqlardan foydalanishni shartnoma asosida topshirishni soliqqa tortish yordamida davlat, bir tomondan, bunday huquqlar egalari tomonidan oddiy yoki kengaytirilgan ishlab chiqarish uchun foydalaniladigan moliyaviy resurslar hajmiga ta'sir qilishi mumkin bo'lsa, boshqa tomondan, intellektual mulkni mamlakat iqtisodiy

aylanmasiga jalb qilishni rag'batlantirishi va qo'llab quvvatlashi mumkin bo'ladi. Biroq, hozirgi vaqtda intellektual mulk obyektlariga nisbatan soliq siyosatining qonun hujjatlarida mustahkamlangan umumiy kontseptsiyasining yo'qligi, O'zbekiston intellektual mulkni soliqqa tortish tizimida intellektual mulk obyektlariga bo'lgan huquqlarni hisobga olish tartibini doimiy ravishda o'zgartirish va ushbu sohani iqtisodiy tartibga solish tizimidagi o'zgarishlar kabi qiyinchiliklar mavjudligini ko'rsatmoqda.

Yuqoridagilarga aniqlik kiritish va mazkur maqolani kengroq tushunib yetish uchun quyidagilar o'rganib chiqildi:

i. Intellektual mulk obyektlarini soliqqa tortish tartibini bo'yicha huquqiy adabiyotlar va amaliyotni ko'rib chiqish;

ii. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarning daromad solig'i qonunchiligiga muvofiq intellektual mulk obyektlari bilan operatsiyalar bo'yicha soliq rejimini aniqlash;

iii. Muayyan soliq yurisdiksiyalarida intellektual mulk obyektlariga soliq solishni muvofiqlik va samaradorlik mezonlariga muvofiq baholash.

Intellektual mulk (keying o'rinlarda IM deb yuritiladi) axborot texnologiyalari, biotexnologiya, aloqa va farmatsevtika kabi ko'plab muayyan sohalarning tijorat operatsiyalarida muhim tarkibiy qism bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari ko'pgina mamlakatlar tomonidan TRIPS kelishuvining implementatsiya qilinishi natijasida ham IM turli tijorat operatsiyalarining muhim elementiga aylanib bormoqda.

Rivojlanayotgan mamlakatlar Jahon savdo tashkilotiga (keying o'rinlarda JST) a'zo mamlakatlarning aksariyatini ifodalaydi va ular intellektual mulkni himoya qilish bilan bog'liq a'zolik majburiyatlarini bajarishi shart. Shuning uchun, rivojlanayotgan mamlakatlarning aksariyati o'z milliy qonunchiligida IM sohasidagi ko'plab qonunchilik hujjatlari isloh qilgan holda intellektual mulk institutini rivojlantirishga harakat qilishadi. Bu o'z navbatida IM muhofazasiga sezilarli ta'sir ko'rsatib, xalqaro kompaniyalar tijorat operatsiyalarida faol ishtirok etishi va IM rivojlanishiga katta hissa qo'shadi¹.

Intellektual mulkni himoya qilish sohasidagi bunday rivojlanish bir qator soliq bilan bog'liq muammolarini hal qiladi. Bu muammolar soliq qonunchiligining ikkita maqsadga erishish qobiliyati bilan bog'liq: (1) soliq tizimini himoya qilish; (2) intellektual mulkni rivojlantirilishini rag'batlantirish. Shu o'rinda savol tug'iladi: qanday qilib rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar intellektual mulk bilan bog'liq operatsiyalarga to'g'ri soliq solishlari kerak?

J.T.Sneedning fikricha yetarlilik mezoni soliq qonunchiligining soliq bazasini himoya qilish qobiliyatining ko'rsatkichidir, bu mamlakatning tushumlarga bo'lgan ehtiyojini ko'rsatadi². Intellektual mulkka bo'lgan huquqlarning soliqqa tortilishi soliq qonunchiligining tijorat operatsiyalarini kuzatishdagi imkoniyatlarini yana ham oshiradi. Mazkur masalalarga aniqlik kiritish va yakdil firkga kelish uchun, quyida ayrim rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda daromad solig'i to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq intellektual mulk bilan bog'liq turli xil tijorat operatsiyalariga tegishli soliq qoidalari tahlil qilinadi.

¹ Hoekman, B. M., Maskus, K. E., & Saggi, K. (2005). Transfer of technology to developing countries: Unilateral and multilateral policy options. *World development*, 33(10), 1587-1602.

² Sneed, J. T. (1964). The criteria of federal income tax policy. *Stan. L. Rev.*, 17, 567.

Intellectual mulk sohasidagi soliq siyosatining o'ziga hos jihati, ayrim mamlakatlarda IM uchun maxsus soliq rejimi mavjud bo'lib, u IM ning o'z-o'zini rivojlantirishini yuqori darajada qo'llab-quvvatlaydi. Bu bilan o'z-o'zini rivojlantiradigan intellektual mulkni rag'batlantirish bilan bog'liq operatsiyalar faoliyatni va soliq rejimi tahlil qilinadi. Bunda J.Gravellening izlanishlari natijasida rivojlangan mamlakat misolida Avstraliyaga, rivojlanayotgan mamlakatlar misolida Misr va Hindistonga etibor qaratilgan³. Takidlab o'tilgani kabi, IM ning o'ziga xos jihati unga nisbatan soliq siyosatida maxsus rejimning qo'llanilishidadir. Ushbu mamlakatlarning tanlanishiga sabab, mazkur mamlakatlar texnologik faollik ko'rsatkichini ishlab chiqqan Sanjay Lallning tadqiqoti ham mazkur davlatlar misolida ko'rib chiqilgan⁴. Ushbu ko'rsatkichga ko'ra, butun dunyo bo'ylab mamlakatlar texnologik faoliyatning to'rt guruhiga bo'lingan:

i. Intellektual mulk huquqlarini himoya qilish bo'yicha qat'iy choralaridan foyda ko'radigan rivojlangan mamlakatlarni o'z ichiga olgan intensiv-texnologik faoliyat guruhi.

ii. Intellektual mulk huquqlarini himoya qilish bo'yicha qat'iy choralaridan foyda ko'radigan va ba'zi xarajatlarga olib keladigan ayrim rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarni o'z ichiga olgan o'rtacha-texnologik faoliyat guruhi.

iii. Rivojlanayotgan mamlakatlarni o'z ichiga olgan past texnologik faoliyat guruhi. Ushbu mamlakatlarda intellektual mulk huquqlarini himoya qilish bo'yicha qat'iy choralarini ko'rish katta xarajatlarga olib keladi, ammo ular uzoq muddatda potentsial foyda olishlari mumkin bo'ladi.

iv. Texnologik faoliyatning kichik guruhi. Ushbu oxirgi guruhga intellektual mulk huquqlarini himoya qilish bo'yicha qat'iy choralar bilan bog'liq doimiy ravishda katta xarajatlarga ega bo'lgan, kam rivojlangan va potentsial foyda olmaydigan davlatlar kiradi⁵.

Sanjaay Lall tadqiqotiga ko'ra Avstraliya birinchi guruhga, Misr va Hindiston esa joriy xarajatlari va potentsial foyda keltiradigan uchinchi guruhga kiritiladi. Bu soliq tizimining Avstraliyaga nisbatan foydani maksimal darajada oshirishdagi rolini o'z ichiga oladi va joriy xarajatlarni minimallashtiradi, shu bilan birga Misr va Hindiston misolida potentsial foydani oshirishga xizmat qiladi. Maqolaning keying qismlarida Avstraliya, Misr va Hindiston daromad solig'i to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq intellektual mulkni litsenziyalash, Intellektual mulkni topshirish va o'z-o'zini rivojlantiradigan intellektual mulkning soliq rejimini tahlil qiladi.

Intellektual mulk bilan bog'liq tijorat operatsiyalari

Intellektual mulkning soliq rejimini kerakli maqsadlar nuqtai nazaridan baholash intellektual mulk bilan bog'liq biznes operatsiyalarining har xil turlarini va jalb qilingan tomonlarni aniqlashni talab qiladi. IM ni litsenziyalash va o'tkazmalarning eng keng tarqalgan usuli bu IM ning o'z-o'zini rivojlantirishi hisoblanadi. See Shamila Vishwasraoning fikricha ushbu shakllar texnologiya va rivojlanishni uzatishning eng keng tarqalgan shakllari hisoblanadi, chunki IM huquqlari egasi bozor strategiyasi va boshqa sabablarga ko'ra uni litsenziyalash yoki yangi foydalanuvchiga topshirishdan ko'proq manfaatdor bo'lib, foydani

³ Gravelle, J. (1994). *The economic effects of taxing capital income*. MIT press.

⁴ Sanjaya Lall, 'Indicators of the Relative Importance of IPRs in Developing Countries' (2003) 32(9) *Research Policy* 1657-1664. 1665.

⁵ Yuqorida ko'rsatilgan.

maksimal darajada oshiradi⁶. Ushbu shakllar bir qator huquqiy va soliq masalalarini hal qiladi. Quyida har bir shaklning qisqacha tavsifi keltirilgan bo'lib, ularning har birini amaliyotda yuzaga keladigan soliq oqibatlarini tushunishga imkon beradi.

Intellektual mulkni litsenziyalash boshqa har qanday biznes aktivini litsenziyalashga o'xshaydi. Ushbu jarayonda ikki tomon ishtirok etadi: litsenziar va litsenziat. Intellektual mulk litsenziari egasi o'z-o'zidan huquq egasi hisoblanadi. U intellektual mulk obyektidan foydalanish uchun boshqa birovga litsenziya berish huquqiga ega. Boshqa tomondan, intellektual mulk litsenziati litsenziarga to'lanadigan royalti evaziga intellektual mulk obyektidan tijorat operatsiyalarida foydalanish huquqiga ega. Royalti to'lovi va litsenziya to'lovi o'rtasida farq bor. Royalti to'lovi - bu ishlab chiqarilgan birliklar soni, sotish hajmi va boshqalar kabi muayyan sharoitlarda to'lanadigan summa, bu royalti o'zgaruvchan summa ekanligini anglatadi. Boshqa tomondan, litsenziya to'lovi - bu boshqa o'zgaruvchilardan qat'i nazar, litsenziat tomonidan litsenziarga to'lanadigan belgilangan qat'iy miqdor.

IM dan foydalaniladigan tijorat operatsiyalarining yana bir turi bu IM ga bo'lgan huquqlarni o'tkazishdir. Bu litsenziyalashdan huquqlarning eksklyuzivligi nuqtai nazaridan farq qiladi. IM ga bo'lgan huquqlarni boshqa shaxsga o'tkazish huquqlarni oluvchiga IM ni bir yoki bir nechta shaxslarga ishlatish, almashish yoki sublitsenziyalash uchun mutlaq huquqni beradi. Shunday qilib huquqlarni o'tkazish ma'lum bir vositani sotishga o'xshaydi. Intellektual mulk egasi/huquq egasi intellektual mulk obyektini topshirishni yakunlash evaziga aniq mukofot oladi. Intellektual mulkni topshirish uchun soliq to'lovi rejimi boshqa asosiy vositalarni sotish uchun soliq to'loviga o'xshaydi. Odatda, bu kapital daromadlari yoki pul o'tkazmasidan kelib chiqadigan zararlar haqida bo'ladi.

IM sohasidagi tijorat operatsiyalarining uchinchi turi-bu o'z-o'zini rivojlantiradigan intellektual mulk. IM ni mustaqil ravishda rivojlantirish ko'plab sanoat tarmoqlarida, xususan farmatsevtika va axborot texnologiyalarida keng tarqalgan amaliyot bo'lib, mazkur amaliyot ilmiy-tadqiqot ishlariga katta xarajatlar qilinishiga olib keladi. Ushbu turdagi xarajatlar nou-xau, patentlar va tijorat sirlari kabi o'z intellektual mulkingizni yaratish va muhofaza qilish uchun muhim vositadir. Ilmiy-tadqiqot ishlariga qilinadigan xarajatlari joriy xarajatlar va kapital xarajatlardan iborat. Bunda joriy xarajatlar asosan ish haqi va tajribalarda ishlatiladigan materiallardan iborat. Kapital xarajatlar ilmiy asbob-uskunalar, laboratoriyalar, binolar kabi asosiy vositalarning amortizatsiyasidan iborat.

Intellektual mulkni litsenziyalashga soliq solish.

Litsenziya shartnomasi huquqlarning eksklyuzivligini, shartnomaning amal qilish muddatini, royalti to'lovini, shartnomaning amal qilish hududini, o'tkazish va sublitsenziyalash imkoniyatini belgilaydi⁷. Litsenziyalashning soliq rejimi ko'pincha eksklyuzivlik asosida belgilanadi. Litsenziya shartnomasida nazarda tutilgan eksklyuzivlik darajasi litsenziyalashdan olinadigan daromadni aniqlaydi, ya'ni oddiy daromad yoki kapital daromadlari sifatida ko'rib chiqiladi⁸. Shuning uchun eksklyuzivlik jihatidan intellektual

⁶ Vishwasrao, S. (1994). Intellectual property rights and the mode of technology transfer. *Journal of Development Economics*, 44(2), 381-402.

⁷ Nicol, D. (2004). Paul McGinness: Intellectual Property. Commercialisation-A Business Manager's Companion.

⁸ In this respect, see the Australian High Court case, *FCT v McNeil [2007] HCA 5*, (2007) 233 ALR 1; (2007) 81 ALJR 638 (22 February 2007) URL:

mulkni litsenziyalash bo'yicha turli xil bitimlar o'rtasidagi farqni aniqlash muhimdir. Mazkur jihatga e'tibor qaratilsa, litsenziyalashning uch turi mavjud:

i. Eksklyuziv litsenziya. Bunda litsenziar intellektual mulk litsenziatiga eksklyuziv huquqlarni beradi. Unga ko'ra, litsenziar endi intellektual mulk obyektidan foydalana olmaydi, chunki monopol hokimiyat litsenziatga beriladi. Intellektual mulkni bunday o'tkazish intellektual mulkni begonalashtirish yoki moddiy mulkni sotishga ya'ni sotuvchi uni sotgandan keyin foydalana olmasligiga o'xshaydi.

ii. Eksklyuziv bo'lmagan litsenziyalash. Bu litsenziarning bir nechta litsenziatlarga intellektual mulk litsenziyalarini berishini anglatadi. Bunda litsenziar IM dan o'zi ham foydalanishi mumkin bo'ladi.

iii. Yagona litsenziyalash. Bu shuni anglatadiki, litsenziar faqat bitta litsenziatga intellektual mulk litsenziyasini beradi.

Ushbu bitimlarda ishtirok etadigan tomonlar turli xil soliq rejimlariga bo'ysunadilar, bu quyidagilarga bog'liq [1] Intellektual mulk egasi yoki foydalanuvchisi bo'lishidan qat'i nazar, har bir tomonni soliqqa tortish; [2] berilgan huquqlarning tabiatiga qarab soliqqa tortish. Keyingi bo'limda har bir turdagi operatsiyalarning soliq rejimi batafsil ko'rib chiqiladi.

1. Litsenziyalashdan keladigan daromadlarga soliq solish.

Intellektual mulk operatsiyalarini tijoratlashtirishdan olinadigan daromadni soliqqa tortish uchun, avvalo, ulardan qanday daromadlar olinishini aniqlash kerak. Shunga ko'ra, litsenziyalash operatsiyalarining soliq rejimini aniqlash, odatda royalti deb ataladigan litsenziyalash daromadlarini aniqlashni talab qiladi. Lee Burns va Richard Kreverlar o'z izlanishlarida royalti tushunchasini mineral resurslarni litsenziyalash sohasida, ba'zan esa lizing shartnomalarida keng qo'llaniladi degan fikrga kelishgan⁹. Royalti litsenziat tomonidan intellektual mulk obyektidan foydalanish evaziga litsenziarga to'lanadigan summa sifatida belgilanishi mumkin. Bunda turli mamlakatlarda ular tomonidan qo'llaniladigan ta'riflar o'rtasida kichik yoki sezilarli farqlar bo'lishi mumkin. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti tomonidan "royalti"ga quyidagicha ta'rif berilgan:

Adabiy, badiiy yoki ilmiy asarga, shu jumladan kinomatografiya filmlariga, har qanday patentga, savdo belgisiga, dizaynga yoki foydali modelga, rejaga, maxfiy formulaga yoki ishlab chiqarish jarayoniga har qanday mualliflik huquqidan foydalanganlik yoki undan foydalanish huquqi uchun mukofot sifatida olingan har qanday to'lovlar yoki sanoat, tijorat shu jumladan ilmiy tajribaga oid ma'lumotlar uchun to'lanadigan to'lov.

Ushbu ta'rif royaltining quyidagi o'ziga xos elementlariga oydinlik kiritadi:

i. royalti huquqlardan foydalanish bilan bog'liq. Ushbu huquqlar intellektual mulkning har qanday turiga egalik qilish bilan belgilanadi;

ii. litsenziyalash va royalti olish uchun intellektual mulkni reestrda ro'yxatdan o'tkazish zaruratini yuzaga keltirmaydi;

[https://staging.hcourt.gov.au/assets/publications/judgments/2007/Commissioner%20of%20Taxation%20v%20McNeil%20\(S56-2006\)%20\[2007\]%20HCA%205.pdf](https://staging.hcourt.gov.au/assets/publications/judgments/2007/Commissioner%20of%20Taxation%20v%20McNeil%20(S56-2006)%20[2007]%20HCA%205.pdf)

⁹ Burns, L., & Krever, R. (1998). 16 Taxation of Income from Business and Investment. In *Tax Law Design and Drafting, Volume 2*. International Monetary Fund.

iii. Royalti daromadi faqat litsenziya shartnomasi to'lovlari bilan cheklanmaydi. Bu qoidalarni buzganlik va boshqa firibgarlik maqsadlarida foydalanganlik uchun to'langan kompensatsiyani ham o'z ichiga oladi;

iv. Xizmat ko'rsatish yoki ko'chmas mulkni ijaraga berishdan olingan daromad royalti hisoblanmaydi.

Litsenziarning qo'lida bo'lgan bitta soliq yurisdiksiyasidagi royalti tushumlarining soliq rejimi oddiy bo'ladi. U boshqa manbalardan olinadigan daromadlar bilan bir qatorda soliqqa tortiladigan daromadga kiritilishi kerak. Biroq, royalti to'lash shakli va muddati soliq rejimini murakkablashtirishi mumkin bo'ladi.

A.Jeffrey Maine va Xuan-Thao Nguyenlarning fikriga ko'ra royalti to'lovlari ikki shaklda amalga oshirilishi mumkin, ya'ni bir martalik to'lov yoki daromad oqimiga qarab. Rivojlangan mamlakatlar qonunchiligiga ko'ra har ikkalasi ham ko'pincha oddiy daromad solig'i qoidalariga muvofiq soliqqa tortiladi¹⁰. Buyuk Britaniyada bir martalik to'lov olti soliqqa tortiladigan davr uchun soliqqa tortiladi, ya'ni to'lovning 1/6 qismi har bir soliqqa tortiladigan davr uchun soliqqa tortiladi. Kutilmagan xarajatlar royalti miqdorini hisoblash uchun ishlatiladigan turli asoslar bilan bog'liq bo'ladi. Royalti to'lovi litsenziyalash/nou-xau jarayonida ishlab chiqarilgan birliklar soni, patentlarni litsenziyalashda sotilgan birliklar soni va savdo belgilarini litsenziyalashda sotish hajmi kabi turli shakllarda bo'ladi.

Vaqtlar oralig'i litsenziyalash daromadlarini tan olishda muhim element hisoblanadi. Buxgalteriya tamoyillari bu borada, xususan, shartli daromadga nisbatan ko'proq konservativ bo'ladi. Biroq, litsenziya operatsiyalaridan olinadigan soliq solinadigan daromadni aniqlashda konservatizm prinsipi qo'llanilishi mumkin emas. Daromad vaqtini belgilash buxgalteriya hisobi va soliqqa tortishda daromadlarni tan olish uchun muhim asosdir. Hisoblash usuli korporativ daromadlarni umumiy qabul qilingan buxgalteriya tamoyillariga muvofiq tan olish uchun asosdir. Shunga ko'ra, royalti daromadi, to'lov vaqtdan qat'i nazar, oluvchiga hisoblanganda, ko'pincha soliqqa tortiladigan daromad sifatida tan olinadi.

Rezident litsenziatdan rezident litsenziarga royalti to'lovlari norezident litsenziarlardan olinadigan manbadan soliqdan ozod qilinadi yoki manba solig'i asosida soliqqa tortiladi. Masalan, Buyuk Britaniyaning 2007-yildagi "Daromad solig'i to'g'risida"gi Qonunida ikki holatda daromad solig'ini undiriladi. Birinchi holat – royalti muntazam ravishda (*to'g'ri soliq ko'rinishida*) to'lanishi. Boshqa tomondan, royalti tartibsiz ravishda to'langanda (*egri soliq ko'rinishida*). Ichki intellektual mulk operatsiyalari uchun ushlab qolinadigan soliq ko'pincha soliq tushumlarini himoya qilish maqsadida ushbu operatsiyalarni kuzatib borish uchun mo'ljallangan bo'ladi.

2. Litsenziya to'lovlarini soliqqa tortish.

Intellektual mulk uchun litsenziya to'lovlarini chegirib tashlash imkoniyati-bu to'lovchi/litsenziat nuqtai nazaridan litsenziya bitimidagi yana bir masala hisoblanadi. Litsenziya to'lovlari ko'pincha kapital xarajatlar sifatida emas, balki joriy xarajatlar sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv daromadlar va xarajatlarni hisobga olishning asosi bo'lgan taqqoslash printsipligiga mos keladi. Bundan tashqari, soliq qoidalari ko'pincha da'vo qilingan xarajatlar va soliqqa tortiladigan daromadlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rnatish orqali ushbu

¹⁰ Maine, J. A., & Nguyen, X. T. N. (2003). Intellectual Property Taxation: transaction and litigation issues. (*No Title*).

prinsipga muvofiq bo'lishi kerak. Boshqa tomondan, ushlab qolinadigan xarajatlar vaqtni, ya'ni xarajatlar qachon soliqdan ushlab qolinishi masalasini ko'taradi. Burns va Krever mazkur masalaga yechim toppish uchun quyidagilarni o'rtaga tashlaydi: [1] huquqiy va iqtisodiy masala; [2] pul bilan bog'liq iqtisodiy masala. Ushbu qarashlar ma'lum bir soliq yurisdiksiyasiga emas, balki umumiyroq. Soliq siyosatini ishlab chiquvchilarga IM ga soliq solish maqsadiga xizmat qiladigan tegishli soliq qoidalarini ishlab chiqish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Huquqiy va iqtisodiy qarashlar nuqta'i nazaridan qarash hisoblash usulidan foydalanish bilan izohlanadi. Xarajatlar yuzasidan to'lovlar ular paydo bo'lgan paytda to'lanadi, bu huquqiy jihatni anglatadi. Hisoblash usulining iqtisodiy jihati tovarlar yoki xizmatlar ko'rsatilganligini anglatadi. Ushbu tahlilni intellektual mulk obyektlarini litsenziyalashda qo'llashda, litsenziat mazkur hisoblashning ikki jihati (huquqiy va iqtisodiy) bajarilgandan so'ng royalti chegirmasini talab qilishi kerakligini anglatadi. Bu litsenziya shartnomasini tuzishning huquqiyligini ko'rsatadi. Biroq, bu soliq solinadigan daromaddan royalti to'lovini ushlab qolish uchun yetarli emas. Buning uchun shartnomaga muvofiq royalti to'lash iqtisodiy jihatlar bilan bog'liq bo'lishi kerak, ya'ni intellektual mulk huquqlaridan aynan ishlab chiqarish yoki sotish jarayonida foydalanish lozim. Shunday qilib, royalti to'lovdan mustaqil ravishda hisoblab chiqiladi va soliqdan ozod qilingan xarajatlar sifatida baholanadi.

Pul bilan bog'liq iqtisodiy tomoniga ko'ra, xarajatlar uchun to'lovlar ular to'langandan keyin ushlab qolinishi lozim. Shunday qilib, litsenziar intellektual mulkka tegishli huquqlar (masalan, patentlar, nou-xau, savdo belgisi yoki boshqalar) berilmaguncha intellektual mulkni litsenziyalash shartnomasi bilan bog'liq to'lovni talab qila olmaydi.

Umumiy qabul qilingan yondashuv pul bilan bog'liq iqtisodiy qoidadan emas, balki huquqiy-iqtisodiy qoidadan foydalanishdir. Bu buxgalteriya standartlariga javob beradi. Shu munosabat bilan soliq qonunchiligi buxgalteriya hisobi va soliq qoidalari o'rtasidagi tafovutlarni minimallashtirishga intiladi.

Ikkala qoidaning yuqoridagi muhokamasi barcha tijorat operatsiyalari, shuningdek intellektual mulk bilan bog'liq bitimlar uchun amal qiladi. Shunga qaramay, IM ning o'ziga xos xususiyatlarini, xususan, ko'plab IM aktivlarning cheklangan foydalanish muddatini aks ettiruvchi qo'shimcha mezonlar talab qilinadi. Ushbu shart litsenziya shartnomasining intellektual mulk obyekti, masalan, litsenziya shartnomasining patent yoki tovar belgisini himoya qilish/amal qilish muddati doirasida ishlashini ta'minlaydi. Agar litsenziya shartnomasi patentning amal qilish muddatidan oshib ketgan bo'lsa, tegishli royalti to'lovi rad etilishi kerak. Patentning amal qilish muddati tugashi litsenziatga patent egasining ruxsatisiz patentdan foydalanish huquqini beradi. Shunga ko'ra, litsenziar muddati o'tgan patent uchun royalti to'lashni talab qila olmadi.

3. Majburiy litsenziyalashga soliq solish.

Intellektual mulkni majburiy litsenziyalash - bu TRIPS shartnomasi bilan kiritilgan yangi mexanizm. Ushbu mexanizm patent egasining ruxsatisiz patentdan foydalanish bilan bog'liq aniq masalalarni hal qilishga qaratilgan. TRIPS shartnomasining 31-moddasi majburiy litsenziyalashga qachon ruxsat berilishini va qanday majburiyatlar mavjudligini belgilaydi.

Litsenziat litsenziarga IM dan foydalanish uchun oqilona haq to'lashi shart. Litsenziyalash huquqlari eksklyuziv emas, majburiy litsenziyalash va boshqa tegishli

masalalar sud tomonidan ko'rib chiqilishi kerak. Shunday qilib, soliq to'lovi rejimi litsenziyalash daromadlari oqimiga o'xshaydi. Shu nuqtai nazardan, majburiy litsenziyalash uchun mukofot litsenziar uchun daromad manbai hisoblanadi. Shu o'rinda mazkur daromad litsenziarining soliqqa tortiladigan daromadiga kiritilishi kerak. Boshqa tomondan, litsenziat soliqqa tortiladigan shaxs bo'lsa, u yuqorida muhokama qilinganidek, oddiy litsenziyalashga o'xshash tarzda soliq solinadigan daromadidan litsenziya to'lovlarini (royalti) ushlab qolish huquqiga ega.

4. Intellektual mulkka bo'lgan huquqlarni o'tkazish bilan bog'liq soliq siyosati

Intellektual mulk obyektni mulkdori ya'ni huquq egasi mazkur huquqlarni boshqa shaxsga o'tkazish ikki usuldan birida sodir bo'lishi mumkin. Birinchisi, tijorat transferi bo'lib, unda oluvchi IM bilan bog'liq huquqlarni o'tkazish evaziga o'tkazuvchiga ma'lum bir haq to'lashi shart. Ikkinchisi hadya, unda oluvchi IM egasining IM dan foydalanish huquqini ma'lum shartlarda hech qanday kompensatsiyasiz oladi. Har bir transfer turi uchun soliq rejimi o'ziga hos tartibda bo'ladi. Bu yerda asosiy e'tibor faqat o'tkazmaning birinchi turiga qaratiladi, bu o'tkazmani amalga oshiruvchi shaxsning soliqqa tortiladigan daromadiga sezilarli ta'sir qiladi.

Intellektual mulkni topshirish/sotishda sotishdan tushgan daromad yoki pulni qanday soliqqa tortish kerakligi haqida savol tug'iladi. Intellektual mulkni sotish/topshirish uchun to'lov ikki shaklda bo'ladi. Bu bir martalik yoki bo'lib-bo'lib to'lash bo'lishi mumkin. Mazkur holatda, mukofot daromad manbai bo'la olmaydi, chunki u odatdagi daromad mezonlariga javob bermaydi.

Intellektual mulkni topshirish boshqa moddiy va nomoddiy aktivlarni begonalashtirishga o'xshaydi. Intellektual mulkni o'tkazish yoki asosiy vositalarni begonalashtirish natijasi odatda kapitaldan olinadigan daromad solig'i bilan bog'liq hodisadir. Kapitaldan olinadigan daromad yoki zarar odatda kompensatsiya tushumlari va begonalashtirilgan aktivning qiymat bazasi o'rtasidagi farqdir. Bu shuni anglatadiki to'lov miqdori asosiy qiymatdan yuqori yoki past bo'ladi.

5. Intellektual mulkni sotib olishga soliq solish.

Intellektual mulkka mazkur obyektni sotib olish yoki uni yaratish yo'li bilan egalik qilinadi. Sotib olish intellektual mulkni o'tkazish yo'li bilan amalga oshiriladi, yaratish esa o'z-o'zini rivojlantirish, ilmiy-tadqiqot ishlari va undan so'ng ommaga oshkor qilish reklama xarajatlarini amalga oshirish orqali amalga oshiriladi, bu esa intellektual mulkni rivojlantirishga olib keladi. Rivojlanish xarajatlari ko'pincha joriy xarajatlar bilan bog'liq bo'ladi.

J.G.Gravelle va Jack Taylorlarning¹¹ fikricha Intellektual mulkni topshirish moddiy aktivni sotib olishga o'xshaydi. Qabul qiluvchi berilgan intellektual mulk obyekti bilan birga keladigan huquqlardan foydalanish uchun eksklyuziv huquqlarga ega. Qabul qiluvchi o'tkazuvchiga ma'lum bir mukofotni to'laydi va sotib olish bilan bog'liq boshqa kutilmagan xarajatlarni o'z zimmasiga oladi. Sotib olishning afzalliklari ma'lum yillar davomida namoyon bo'ladi. Bu shuni anglatadiki, sotib olingan intellektual mulkdan keladigan foyda uzoq

---

¹¹ Gravelle, J. G., & Taylor, J. (1992). Tax neutrality and the tax treatment of purchased intangibles. *National Tax Journal*, 45(1), 77-88.

muddatlarga bog'langan bo'ladi. Agar shunday bo'lsa, sotib olish xarajatlari ma'lum vaqt davomida amortizatsiya qilinishi kerak.

Bunda kelajakdagi imtiyozlar kutilayotgan vaqtga bog'liq bo'ladi. Amortizatsiya xarajatlari daromadlarni soliqqa tortishning asosiy printsiplariga muvofiq soliqqa tortiladi¹². Shu bilan birga, amortizatsiya soliq rejimi turli xil soliq yurisdiksiyalarida farq qiladi. IM sotib olish xarajatlarini amortizatsiya qilish imkoniyati bir qator elementlarga bog'liq. Ushbu elementlar IM ning turi, sotib olish xarajatlari bazasi va amortizatsiya usuli hisoblanadi.

Intellectual mulk turiga kelsak, ba'zi mamlakatlarning soliq qonunchiligi intellektual mulkning ayrim turlari (masalan, patentlanadigan IM lar) uchun amortizatsiya qilishga imkon beradi va boshqalar uchun buni taqiqlaydi. Mazkur holat Avstraliya misolida muhokama qilinsa, Avstraliyada aynan savdo belgilariga nisbatan mazkur imtiyozlar mavjud. Shunga o'xshash holat Buyuk Britaniyada ma'lum darajada mavjud. Misol uchun, Buyuk Britaniyaning 2007-yilgi Daromad solig'i to'g'risidagi qonuni intellektual mulk obyektlarining bir qator shakllari uchun kapital bonusini taqdim etadi. Bularga patentlanadigan IM obyektlari, savdo belgisi va nou-xau kiradi.

Buyuk Britaniyaning 2001-yildagi "Kapitalni zaxiralash to'g'risida"gi qonuning 466(2) moddasiga ko'ra IM lar uchun patentlar va savdo belgilari, agar ular tijoratlashtirishda yoki investitsiyalar uchun ishlatilsa, amortizatsiya qilinadigan aktivlar hisoblanadi. Amortizatsiya miqdorini hisoblash uchun sotib olish xarajatlarini aniqlash kerak, ular mavjud bo'lgan xarajatlar deb nomlanadi. Bunda xarajatlarining ikki turi e'tirof etish lozim bo'ladi: birinchi tur IM ni tijoratlashtirishga doir patentga tegishli bo'lmagan xarajatlar. Boshqa tomondan, ikkinchi tur - bu IM ni tijoratlashtirishga qaratilgan va patentga tegishli bo'lgan xarajatlar¹³. Tegishli xarajatlar va patentni sotishdan tushgan tushumlar o'rtasidagi farq, agar u mavjud bo'lsa, patent fondiga qo'shiladi. Bunda litsenziar patent kapitaliga 25 foiz qo'shimcha haq olish huquqiga ega bo'ladi.

Buyuk Britaniyaning 2001-yildagi yuqorida takidlab o'tilgan "Kapitalni zaxiralash to'g'risida"gi qonuniga binoan, nou-xau, agar u gudvill¹⁴ bilan bog'liq bo'lsa, kapital nafaqasi bilan qoplanmaydi. Biroq, nou-xau, agar egasi uni firmaning biznesdagi obro'si sifatida ko'rmaslikka qaror qilsa, patentga o'xshash tarzda ko'rib chiqilishi mumkin.

Avstraliyaning 1997-yilgi "Daromad solig'i to'g'risida"gi qonuniga ko'ra litsenziarning qo'lida bo'lgan litsenziyalash daromadi oddiy daromad hisoblanadi. Ushbu daromad, shuningdek, majburiy litsenziyalash natijasida yuzaga kelganda baholanadigan daromad hisoblanadi, chunki litsenziyalash bilan bog'liq royalti ta'rifi litsenziat tomonidan foydalanish uchun mulkiy huquqlarni litsenziyalashning har qanday turini qamrab oladi. Ushbu daromad soliq to'lovchining soliqqa tortiladigan daromadiga sifatida hisoblanadi. Bu shuni ko'rsatadiki, royalti daromadi soliqqa tortiladigan daromadga oddiy daromad yoki qonuniy daromad sifatida kiritilgan.

¹² Kraan, D. J. (2004). Off-budget and tax expenditures. *OECD Journal on Budgeting*, 4(1), 121-142.

¹³ Fairpo, A., & Centanni, J. A. (2012). IP Transfer Pricing: The Key Essentials. *Landslide*, 5, 53.

¹⁴ **Gudvill** — (ing. "good will" — yaxshi niyat) — kompaniyaning nufuzi (imidji), ishbilarmonlik nomi, aloqalari, mijozlari va kadrlari bo'lib, u kompaniyaning aktivi sifatida baholanishi va maxsus hisobvaraqqa kiritilishi mumkin.

Daromadni tan olish muddatlari oluvchining qo'lidagi royalti daromadlarini soliqqa tortish uchun muhim omil hisoblanadi. Yuqoridagi qonun hujjatiga ko'ra Avstraliyada daromad olingan paytda soliqqa tortilishi ko'zda tutilgan. Olingan daromad ham hisoblangan, ham qabul qilib olingan daromad bo'lishi mumkin. Hisoblangan daromad va soliqqa tortiladigan daromadlar hisoblash usuli bilan belgilanadigan hollarda yuzaga keladi: ya'ni har qanday oldindan to'lov yoki keyingi to'lov daromadlarni soliqqa tortishda hisobga olinmaydi. Shuning uchun, litsenziar intellektual mulkni litsenziyalash huquqlaridan foydalanganda, bu hisoblangan daromadni belgilaydi. Boshqa tomondan, olingan daromad naqd pul usuli qo'llanilganda paydo bo'ladi, ya'ni royalti daromadi olingan paytda soliqqa tortiladi. Avstraliya huquq tizimida sud ishlarida ko'pincha moliyaviy buxgalteriya amaliyotiga mos keladigan tijorat operatsiyalarida hisoblash usuli qo'llaniladi¹⁵. Shunga ko'ra, rezidentdan olingan royalti, agar u tijorat bitimining bir qismi bo'lsa, hisob-kitob asosida soliqqa tortiladi.

Misrning 2005-yildagi "Daromad solig'i to'g'risida"gi qonuniga ko'ra royaltiga uni oluvchining qo'lidagi daromad manbai sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan, mazkur qonunning 3j-moddasida litsenziyalari ijara yoki rezident litsenziatdan rezident litsenziarga royalti to'lash natijasida yuzaga keladigan har qanday daromad litsenziarning qo'lidagi soliqqa tortiladigan daromad ekanligi ko'rsatilgan.

Bundan tashqari, qonunning 1-moddasi 12-band royaltini quyidagicha ta'riflaydi:

Adabiy, badiiy yoki ilmiy asar bilan bog'liq mualliflik huquqlaridan, shu jumladan kinofilmlardan foydalanish va har qanday patent, savdo markasi, dizayn tartibi, namunaviy reja, maxfiy formula yoki ilmiy, tijorat yoki sanoat uskunalari yoki ilmiy, tijorat yoki sanoat bilan bog'liq ma'lumotlardan foydalanish huquqidan foydalanish evaziga to'lanadigan har qanday mukofot.

Bu yerda ishlatiladigan so'z litsenziyalashdan yoki ko'pincha shartnoma shartlariga muvofiq amalga oshiriladigan huquqlarni topshirishdan ko'ra ko'proq narsalarni qamrab oladi. U intellektual mulk obyektlaridan shartnoma asosida va shartnomasiz foydalanishni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, royalti ta'rifiga ko'ra intellektual mulkni yoki boshqa nomoddiy mulkni litsenziyalash yoki topshirish bilan bog'liq bo'lishidan qat'i nazar, royalti to'lashni o'z ichiga oladi.

Yuqoridagi ta'rifga ko'ra Misrda IM bilan bog'liq harakatlar royalti ma'nosiga mos kelganda olingan turli xil royalti manbalarini o'z ichiga oladi. Shunga ko'ra, litsenziar olgan yoki unga hisoblangan royalti soliq solinadigan daromadga kiritilishi shart. Yuridik shaxsning (*masalan, korporatsiya*) soliqqa tortiladigan daromadi turli xil tijorat operatsiyalari, shu jumladan kapital daromadlari natijasida yuzaga keladigan tijorat daromadlarini o'z ichiga oladi. Shuning uchun intellektual mulkni litsenziyalash (*masalan, patentlar*) bu soliqqa tortiladigan, daromad keltiradigan tijorat operatsiyasining bir turi sifatida qaraladi. Bundan tashqari, majburiy litsenziyalash va qonunbuzarliklar uchun kompensatsiya daromadlari, royalti daromadining ushbu ta'rifiga muvofiq soliqqa tortiladi.

Royalti daromadini olish muddati masalasiga kelsak, royalti daromadi tijoratlashtirish natijasida amalga oshiriladigan operatsiyalaridan kelib chiqqanligi sababli, ushbu daromad hisob-kitob asosida soliqqa tortiladi. Misrning yuqorida ko'rsatib o'tilgan qonun hujjatiga

¹⁵ Gilders, F. (2014). Understanding taxation law 2011. (Lexi Nexis Butterworth, 5th ed, 2010)

ko'ra Misr buxgalteriya standartlariga muvofiq hisoblab chiqilgan foyda soliqqa tortiladigan daromadni hisoblash uchun asos ekanligi aniq ko'rsatilgan. Shunga ko'ra, rezident tomonidan olingan royalti daromadi uni hisoblash vaqtida soliqqa tortiladi.

Hindistonning 1961-yildagi "Daromad solig'i to'g'risida"gi qonuniga ko'ra royalti litsenziyalash yoki intellektual mulkdan foydalanish bilan bog'liq huquqlarni berish evaziga daromad manbai yoki bir martalik to'lov sifatida belgilanadi va bir martalik soliqqa tortiladi.

Shuningdek, mazkur qonunda majburiy litsenziyalash va huquqbuzarlik uchun kompensatsiyalar soliq to'lashdan ozod qilinadigan daromad manbalariga kiritilmagan. Shu munosabat bilan, ushbu turdagi litsenziya daromadlari uchun maxsus rejim mavjud emas va ular oddiy royalti sifatida soliqqa tortiladi.

Shu bilan birga Hindiston qonunchiligiga muvofiq tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlarni tan olishning roli buxgalteriya hisobi standartlariga asoslanadi, ular o'zlari tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlarni o'lchash uchun hisoblash usulidan foydalanadilar. Shunga ko'ra, rezident soliq to'lovchiga intellektual mulkni litsenziyalashdan olingan royalti daromadi uni hisoblash vaqtida soliqqa tortiladi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan (*Avstraliya*) va rivojlanayotgan mamlakatlar (*Misr va Hindiston*) intellektual mulk bilan bog'liq tijorat operatsiyalarini litsenziyalash, daromadlarni soliqqa tortish uchun tegishli huquqiy qoidalarga ega. Intellektual mulk litsenziarining soliq rejimi uchta mamlakatda daromadlarni tan olish va soliqqa tortiladigan daromadga kiritish qoidalari jihatidan o'xshashdir. Yana bir o'xshashlik majburiy litsenziyalash va huquqbuzarlik uchun kompensatsiya daromadlarining soliq rejimida mavjud. Biroq, bir qator muhim farqlar mavjud. Bu:

1997-yilgi Avstraliya "Daromad solig'i to'g'risida"gi va 2005-yilgi Misr "Daromad solig'i to'g'risida"gi qonunlariga ko'ra jismoniy va yuridik shaxslarning royalti daromadlariga teng ravishda soliq soladi, 1961-yilgi Hindiston "Daromad solig'i to'g'risida"gi qonuniga ko'ra esa faqat individual litsenziarlarga ya'ni rezidentlar uchun majburiy litsenziyalashdan olingan royalti daromadlari yuzasidan imtiyozlar taqdim etadi. Ushbu hind yondashuvi jismoniy shaxslar tomonidan IM ning mustaqil rivojlantirishini rag'batlantirishga qaratilgan.

Yuqoridagilarga asosan, barcha mamlakatlar intellektual mulk bitimlarini sotishdan tushgan tushumlarga nisbatan maxsus soliq rejimini ta'minlashi kerak. Boshqa tomondan, intellektual mulkning o'z-o'zini rivojlantirishini rag'batlantirish uchun turli xil yondashuvlar qo'llanilishi, soliq siyosatidagi umumiy farqni aks ettiradi. Ushbu nuqtai nazardan, Avstraliya ko'pgina rivojlangan mamlakatlar kabi ya'ni intellektual mulk soxasining o'z-o'zini rivojlantirishini rag'batlantiradi. Hindistonning intellektual mulk faoliyatiga nisbatan daromad solig'i to'g'risidagi qonunchilik Avstraliyaga o'xshab intellektual mulk faoliyatining mustaqil rivojlanishni rag'batlantiradi. Intellektual mulk, texnologiyalarni almashish va milliy iqtisodiyotda ijobiy tashqi ta'sirlarni yaratish orqali iqtisodiy rivojlanishga erishishning muhim omilidir. TRIPS shartnomasini amalga oshirishdan kelib chiqadigan IM ni muhofaza qilish bo'yicha qat'iy choralar IM bilan faol shug'ullanuvchi tijorat korxonalarini rag'batlantiradi. Ushbu holat rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda intellektual mulk bilan bog'liq bunday bitimlarni to'g'ri tartibga solish qobiliyatiga oid bir qator soliq masalalariga ta'sir ko'rsatadi.

Milliy qonunchilikka nazar tashlansa, O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 375-moddasiga muvofiq Mulkiy daromadlar sirasiga sanoat mulki obyektlariga, seleksiya yutug'iga oid patent (litsenziya) egasi bo'lgan soliq to'lovchining patentdan boshqa shaxs foydasiga voz kechganda yoki litsenziya shartnomasi tuzganda olgan daromadi, shu bilan birga olingan Royalti ham kiritilgan.

Kodeksning 387-moddasiga muvofiq soliq agentida soliq solinadigan daromadlar sirasiga mulkiy daromadlar ham kiritib o'tilgan.

Bundan shuni tushunish mumkinki, milliy qonunchilikka ko'ra intellektual faoliyat natijasiga ko'ra ma'lum bir toifadagi imtiyozlar berilmagan bo'lib, qonunchilikka ko'ra intellektual mulk obyektlariga nisbatan maxsus soliq rejimi mavjud emas ya'ni mazkur sohada faoliyat yurituvchi shaxslar IM ga nisbatan huquq egalari barcha qatori daromad solig'iga tortiladilar va mazkur sohadan topilgan daromadlar mulkiy daromadlar sirasiga kiradi.

Ammo, boshqa tarafdin qarganda intellektual faoliyat natijasini yaratish uchun yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan katta miqdorda xarajatlar ham qilinadi. Uni tijoratlashtirish vositasiga aylantirishgacha bo'lgan davrda qilingan xarajatlarning yuqori bo'lishini inobatga olinsa, litsenziya shartnomalari yuzasidan olinadigan daromadlarga nisbatan boshqa ko'z bilan qarash lozim bo'ladi. Milliy qonunchilik ham intellektual mulk sohasini rivojlantirish doirasida mazkur sohaning o'zini-o'zi rivojlantirishi jihatlariga e'tibor qaratishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, Xorijiy mamlakatlar bo'lmish Avstraliya, Misr va Hindistondagi intellektual mulk bilan bog'liq bitimlarining soliq rejimini ko'rib chiqish milliy qonunchilikka ham yuqorida keltirib o'tilgan xorijiy davlat tajribalarini o'rgangan holda bir qator o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilishi hamda mazkur sohani mamlakat iqtisodiyotining o'sish suratiga yuqori ta'sir ko'rsatishiga e'tibor qaratilishi lozimligini bildiradi. Bunda yuqorida aytib o'tilgani kabi sanoat namunasi, foydali model yoki seleksiya yutug'i kabi patent bilan muhofaza qilinadigan intellektual mulk obyektidan foydalanish natijasida litsenziya shartnomasidan keladigan daromadlarga soliq hisoblash yuzasidan imtiyozlar berish masalasini ko'rib chiqish lozim. Misol uchun har bir patentlanadigan IM obyektiga nisbatan individual yondashib uni yaratish uchun ketgan joriy xarajatlarni hisobga olgan holda mulk egasining litsenziya shartnomasi yuzasidan topgan daromadiga solinadigan soliqni hisoblab chiqarishning maxsus rejimini ishlab chiqish. Yoki bo'lmasa IM ni tijoratlashtirish jarayonida litsenziya shartnomasidan keladigan daromad yoki royaltiga nisbatan soliqqa tortishning imtiyozli davrini joriy qilish. Bu o'z navbatida intellektual mulk sohasining rivojlanishiga o'z hissasini qo'shib tadbirkorlik subyektlariga yanada keng imkoniyatlar yaratishi mumkin bo'ladi. Shuningdek, milliy qonunchilikni ilmiy-tadqiqot ishlariga to'g'ridan-to'g'ri investitsiya kiritish hamda intellektual mulk faoliyati va undan foydalanishni rivojlantirishga doir imtiyozlarini berish nuqtai nazaridan takomillashtirish zarur.

References:

1. Hoekman, B. M., Maskus, K. E., & Saggi, K. (2005). Transfer of technology to developing countries: Unilateral and multilateral policy options. *World development*, 33(10), 1587-1602.
2. Sneed, J. T. (1964). The criteria of federal income tax policy. *Stan. L. Rev.*, 17, 567.
3. Gravelle, J. (1994). *The economic effects of taxing capital income*. MIT press.

4. Sanjaya Lall, 'Indicators of the Relative Importance of IPRs in Developing Countries' (2003) 32(9) *Research Policy* 16571664.1665.
5. Bakhramova, Mokhinur. "Procedures and Legal Regulation of Disputes in Online Arbitration." *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION* 2.1 (2022): 293-298. <http://inovatus.es/index.php/ejine/article/view/242/205>
6. Vishwasrao, S. (1994). Intellectual property rights and the mode of technology transfer. *Journal of Development Economics*, 44(2), 381-402.
7. Burns, L., & Krever, R. (1998). 16 Taxation of Income from Business and Investment. In *Tax Law Design and Drafting, Volume 2*. International Monetary Fund.
8. Mokhinur, Bakhramova. "Necessity and importance of electronic dispute resolution in international law." *Збірник наукових праць SCIENTIA* (2021). <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/15176>
9. Mokhinur, Bakhramova. "A THOROUGH REVIEW OF THE COMMON LAW CONCEPT OF" ARBITRARY TERMINATION" AND" UNFAIR DISMISSAL"(including DIFC&ADGM." *Review of law sciences* November Exclusive issue (2020): 77-89. <https://cyberleninka.ru/article/n/a-thorough-review-of-the-common-law-concept-of-arbitrary-termination-and-unfair-dismissal-including-difc-adgm/viewer>
10. Maine, J. A., & Nguyen, X. T. N. (2003). Intellectual Property Taxation: transaction and litigation issues. (*No Title*).
11. Gravelle, J. G., & Taylor, J. (1992). Tax neutrality and the tax treatment of purchased intangibles. *National Tax Journal*, 45(1), 77-88.
12. Kraan, D. J. (2004). Off-budget and tax expenditures. *OECD Journal on Budgeting*, 4(1), 121-142.
13. Fairpo, A., & Centanni, J. A. (2012). IP Transfer Pricing: The Key Essentials. *Landslide*, 5, 53.
14. Gilders, F. (2014). *Understanding taxation law 2011*. (Lexi Nexis Butterworth, 5th ed, 2010)